

Gurba, Jan

O. N. Mielnikowskaja, "Sud'ba moja -
szczęśliwica", "PoliMedia", Moskwa 2004
: [recenzja]

Archeologia Polski Środkowowschodniej 7, 268-269

2005

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

JAN GURBA

O. N. MIELNIKOWSKAJA, *SUD’BA MOJA – SZCZASTLIWICA*, „POLIMEDIA”, MOSKWA 2004, 162 s.

Otrzymaliśmy wzruszające wspomnienia Olgi Niokolajewny Mielnikowskiej, wybitnego archeologa moskiewskiego¹, znanej badaczki kultury miłogradzkiej i juchnowskiej wczesnej epoki żelaza na Polesiu². Publikacje wyników jej badań, zwłaszcza praca *Plemena jużnoj Bielarusi v rannom żeleznom wiekie*, weszły na trwałe do warsztatu naukowego archeologów i do podstawowych opracowań pradziejów Białorusi³, Ukrainy⁴ i Polski⁵. W sygnalizowanej tu książce autorka wspomina nie tylko lata studiów i pracy archeologa, ale podsumowuje całe swoje dotychczasowe życie prezentowane na tle, wyróżnionych przez nią, trzech ważnych okresów. „Pierwszy, to wojna, blokada, gruźlica, osobiste

ciężkie nieszczęścia, prawie całkowita niereligijność; drugi – szczęście wielkiej wzajemnej miłości zasłaniającej wszystkie trudności, niedowiarstwo przekształcające się w wiarę; trzeci – wdowieństwo, czas, w którym córka staje się poetką, walka z rakiem. I umocnienie wiary” (s. 122). Opisuje autentyczne wydarzenia, których była naocznym świadkiem, i osobiste, intymne przeżycia. We Wstępie pisze: „Na moje losy, jak i wielu innych, przypadło w udziale tak dużo wszystkiego, komсомolska młodość, wojna, blokada, upadek władzy radzieckiej, ciężkie klęski i lata pierestrojki, życie w dzikim kapitalizmie... Ile przeżyto nadziei, radości, zła, umierania, i w czasie wojny i po wojnie, i w starości. Odrodzenie... Praca, praca, praca” (s. 3).

W części I Autorka (pochodząca z rodziny o odległych polskich korzeniach) przedstawia losy swoich rodziców, lata młodości, pierwszą miłość. W roku 1940 podjęła studia archeologiczne na Wydziale Historycznym Uniwersytetu Leningradzkiego. Miała szczęście słuchać wykładów znakomitych profesorów historii starożytnej: W. W. Struwego (1889–1965)⁶, S. J. Łuriego (1891–1964)⁷, S. I. Kowalewa (1886–1960)⁸, archeologa W. I. Rawdonikasa (1894–1977)⁹ i zaliczyć pierwsze praktyczne ćwiczenia prowadzone przez P. I. Boryskowskiego (1911–1991)¹⁰. Rok pierwszy zaliczyła na początku wojny – po napaści Niemców na Związek Radziecki. Nie pojechała już do Starej Ładogi na pierwszą praktykę wykopaliskową u prof. Rawdonikasa¹¹. Bezpośredni udział w obronie Leningradu rozpoczęła przy kopaniu okopów, na dalekim przedpolu pod Nowogrodem Wielkim i Ługą. W czasie blokady, jako ochot-

¹ Por. H. Mezencewa, *Doslidnyky archeolohii Ukraïny*, Černihiv 1997, s. 144; T. M. Korobuškina [w:] *Archeologija i numizmatyka Bielarusi, Encykłopedyja*, Minsk 1993, s. 423–424.

² M.in. O. N. Melnikovskaja, *Pamjatniki rannego żeleznogo veka*, „Kratkie soobščeniia Instituta Archeologii”, vyp. 7, 1957, s. 46–48; też, *O vzajmosvjazjach miłogradskoj i zarubineckoj kultur v Jużnoj Belorussii*, *Sov. Arch.*, 1963, nr 1, s. 32–42; też, *Plemena jużnoj Bielarusi v rannem żeleznom weke*, Moskwa 1976; też, *Juchniwśka kultura* [w:] *I-a Černih. ONK z Ist. Krajeznaw.*, Tezy dopovidej, Černihiv 1985, s. 89–90. Por. także: też, *Mogilnik u s. Dolinskoe černigovskoj oblasti*, „Kratkie Soobščeniia Instituta Istorii Materialnej Kultury”, 1950, nr 34, s. 70–74.

³ Por. V. I. Šadrya, V. S. Vjargej, red. *Archeologija Bielarusi*, t. 2, *Železnyj vek i rannjajae serednjavečče*, Minsk 1999; M. Čarnjauški, H. Štychan, *Gistirija Bielarusi*, t. 1, *Starożytnaja Belarus*, Minsk 2000; a zwłaszcza: T. N. Korobuškina, *Archeologija Belorussii, Bibliografičeskij ukazatel*, Minsk 1988, *passim*.

⁴ V. I. Illinska, O. I. Terenožkin, *Pamjatky lasostepu*, [w:] O. I. Terenožkin red. *Skifo-sarmatśka ta antična archeolohija, Archeolohija Ukraïny*, t. 2, Kyïv 1971, s. 177–184; W. A. Illinskaja, O. I. Terenožkin, *Podgorcevsko-miłogradśkaja kultura. Juchnovśkaja kultura*, [w:] A. D. Kryžyckij red. *Skifo-samatskaja i antičnaja archeologija, Archeologija Ukraïnskoj SSR*, t. 2, Kiev 1986, s. 178–183; Ju. Murzin, *Naseleńnja Skifiž ta sumižnych oblastej*, [w:] S. D. Kryžyckij red., *Skifo-antyčna doba. Davnja istorija Ukraïny*, t. 2, Kyïv 1998, s. 94–95.

⁵ L. Okulicz rec. *O. N. Mielnikovskaja, Plemena...*, „Rocznik Białoostocki”, t. 9, 1968/1969, s. 437–443. Por. również m.in.: J. Dąbrowski, *Kultura miłogradśka*, [w:] J. Dąbrowski, Z. Rajewski red., *Od środkowej epoki brązu do okresu lateńskiego, Prahistoria ziem polskich*, t. 4, Wrocław 1978, s. 206; M. Gedl, *Epoka brązu i wczesna epoka żelaza w Europie. Archeologia pierwotna i wczesnośredniowieczna*, cz. 3, Kraków 1980, s. 240; tenże, *Kultura miłogradśka*, [w:] J. Kmiecinski red., *Pradzieje ziem polskich*, t. 2, Warszawa–Łódź 1988, s. 606–607.

⁶ Por. V. V. Struve, „Vestnik Leningradśkogo Universiteta, Seria istorii, jazykovedeniia i literatury”, 1965, vyp. 4, s. 167–168.

⁷ Por. *Pamjati Izydora Michajloviča Lurie*, „Vestnik Drevnej Istorii”, 1958, nr 3, s. 232–236.

⁸ Por. K. M. Kolobova, *Profesor S. I. Kovalev (1886–1960)*, „Eżegodnik Muzeja istorii religii i ateizma”, t. 5, 1961.

⁹ Por. A. A. Formozov, *K stoletnemu jubileju V. I. Ravdonikasa*, „Rossijskaja Archeologia”, 1996, vyp. 3, s. 197–202.

¹⁰ Por. N. D. Praslov, *Pamjati Pavla Josipoviča Boryskovskogo*, „Rossijskaja Archeologia”, 1992, vyp. 3, s. 288–290.

¹¹ Por. W. I. Ravdonikas, *Staraja Ładoga (iz itogov archeol. issledovanij 1938–1947 gg.)*, *Sov. Arch.*, t. 11, 1949, s. 5–54.

niczka pospolitego ruszenia, była początkowo telefonistką, później sanitariuszką w wojskowym szpitalu ewakuacyjnym. Prowadziła wtedy dziennik opisując niewyobrażalne dziś życie, głód, bohaterstwo i prawdziwy patriotyzm prostych, cywilnych mieszkańców Leningradu¹², bez których „miasto nie wytrwałoby” (s. 20). Wspomina o niezawodnej „przedwojennej” przyjaciółce F. Rozenblum, z którą dzieliła los sanitariuszki, a której rodzinę – po schwytaniu ojca-partyzanta – wymordowali Niemcy w czasie okupacji. W końcu lutego 1942 r. ewakuowana została z całym uniwersytetem przez Ładogę do Saratowa (ważyła wtedy 28 kg!). Ponieważ właśnie w Saratowie wznowił działalność Uniwersytet Leningradzki, mogła zaliczyć II rok studiów. Po przeniesieniu się na Uniwersytet Moskiewski, wyróżnieniu różnic programowych, pierwszej praktyce wykopaliskowej w 1944 r. na kurhanach Wiatyczów w Carycynie pod Moskwą¹³, ukończyła studia w 1946 r. Tu też spotkała wspaniałych profesorów – archeologów, jak A. W. Arcichowskij (1902–1978), kierownik Katedry¹⁴, B. A. Rybakow (1908–2001)¹⁵, B. N. Grakow (1899–1970)¹⁶ – jej opiekun naukowy, S. W. Kisielew (1905–1962)¹⁷, historyk starożytny W. D. Bławatskij (1899–1990)¹⁸ i antropolog A. F. Debec (1905–1969)¹⁹ (s. 66). Przydział pracy dostała do Muzeum historii i rekonstrukcji Moskwy, ale ostatecznie jednak zatrudniona została w Instytucie Historii Kultury Materialnej AN ZSRR, gdzie pracowała do odejścia na emeryturę.

Część II wspomnień poświęcona jest latom wspólnej pracy i życia z mężem – Erastem Aleksiejewiczem Symonowiczem (synem Polaka). Poznali się na Ukrainie w czasie wykopalisk w 1952 r., dwanaście lat po tym, kiedy razem studiowali archeologię, ona na I, on na III roku. W czasie blokady pracowali w różnych szpitalach, ale razem jechali tym samym pociągiem ewakuacyjnym z Ładogi do Saratowa. Tam Symonowicz

ukończył studia. Po wojnie dostał się na aspiranturę (studia doktoranckie) w Leningradzie. Po przeniesieniu się do Moskwy, po zdobyciu przez niego pracy w IHKM, podjęli wspólne życie, przerywane przez prowadzone oddzielnie prace terenowe. Ona, w większości na stanowiskach kultury miłogradzkiej, on czerniachowskiej. Był – we wspomnieniach żony – człowiekiem nadzwyczajnym. Dobrym i szlachetnym, kochającym mężem i ojcem, nadzwyczaj pracowitym i wybitnym uczonym²⁰. Opracowany przez Autorkę razem z córką – bibliografem wykaz publikacji Symonowicza, ogłosiliśmy w Lublinie w 1989 r.²¹; ten sam wydrukowany został w Kijowie²².

Część III obejmuje życie Autorki – wdowy z córką Antoniną, poetką, członkiem Związku Literatów Moskwy²³. Prawie w całości poświęcona jest ich przyjaźniom²⁴. Ciepłe, piękne słowa charakteryzują zięcia (też wnuka Polaka).

Wspomnienia O. N. Mielnikowskiej są autobiograficzną analizą jej całego życia. Są dokumentem historycznym, ale i psychologicznym. Autorka mimo całej biedy i cierpienia co ją spotkały, uważa się za osobę, której w życiu bardzo się poszczęściło (tytułowa „szczęśliwica”). W nocie od wydawcy redaktor książki pisze, że jest ona dostojnym pomnikiem wystawionym przez Autorkę dla wielu wspaniałych ludzi (s. nlb. 163). Czytelnicy na tym pomniku zobaczą przede wszystkim Erasta Aleksiejewicza Symonowicza, a u jego boku Autorkę.

Przeczytanie książki polecam wszystkim historykom zainteresowanym dziejami najnowszymi Rosji i archeologom zajmującym się historiografią swojej dyscypliny. Polecam ją również wszystkim, którzy chcą przeczytać o dobrym, pracowitym życiu.

Instytut Archeologii UMCS w Lublinie

¹² Głód i ceny w zimie 1941–1942. W zależności od okresu przydział chleba: pracującym 250–350 g, niepracującym 125–200 g. Za 700 g chleba można było kupić walonki, za 250 g – rękawice z jednym palcem, za 200 g – szynel wojskowy (s. 31 nn.)

¹³ A. V. Arcichowskij, *Carycynskie kurhany*, „Materiały i issledowanija po archeologii SSSR”, nr 7, 1947, s. 77–81.

¹⁴ A. V. Černecov, *K stoletju so dnja roždenija A. V. Archichowskogo*, „Kratkie soobščeniija Instituta Archeologii”, 2003, vyp. 214, s. 3–8.

¹⁵ V. V. Sedov, *Pamjati Borysa Aleksandrowiča Rybakova*, „Kratkie soobščeniija Instituta Archeologii”, 2002, vyp. 213, s. 139–143.

¹⁶ B. N. Grakow, *Sov. Arch.*, 1971, nr 2, s. 309–311.

¹⁷ T. S. Passek, *Pamjati Sergeja Vladymiroviča Kiseleva*, *Sov. Arch.*, 1969, nr 2, s. 3–8.

¹⁸ *Pamjati V. D. Blavatskogo*, „Kratkie soobščeniija Instituta Archeologii”, 1983, vyp. 174, s. 125–126.

¹⁹ O. N. Bader, *G. F. Debec (7 XII 1905–19 I 1969)*, *Sov. Arch.*, 1969, nr 4, s. 313–315.

²⁰ Por. L. V. Baženov, *Podillja v pracach doslidnykiv i krajeznavciv XIX–XX st., Istoriohrafija. Bibliohrafija. Materialy*, Kam´janec´-Podilskij 1993, s. 384; Mezenceva, *Doslidnyky...*, s. 148. Por. *Pamjati Erasta Alekseviča Symonoviča (1919–1984)*, *Sov. Arch.*, 1984, nr 3, s. 283–285; J. Gurba, [w:] *Zachodnia strefa kultury czerniachowskiej*, Lublin 1986, s. 121–122; M. Ju. Brajčevskij, *E. O. Symonovič ta ukrajska archeolohija*, „Archeolohija” 1989, nr 4, s. 114–119.

²¹ O. N. Mel´nikovskaja, E. A. Symonovič, *Spisok pečatnych robot Erasta Alekseviča Symonoviča*, [w:] J. Gurba, A. Kokowski red. *Kultura wielbarska w młodszym okresie rzymskim*, t. 2, 1989, s. 313–319.

²² Też same, *Spysok drukovanych prac E. O. Symonoviča*, „Archeolohija” 1989, nr 4, s. 119–123.

²³ Autorka 12 tomików poezji wydanych w latach 1993–2004.

²⁴ Z zażenowaniem zauważyłem, iż również mnie zalicza do tego grona (s. 127).